

УДК 330.336

Кармазін В.А

канд. техн. наук, доцент,

Огієнко Ю.М

Національний технічний університет України "КПІ"

СТАБІЛЬНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ – ЗАПОРУКА ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПРОРИВУ УКРАЇНИ

Подано результати моніторингу міжнародних рейтингів України за основними економічними індексами. Проведено аналіз сталого (стабільного) розвитку економіки за період з 2001 по 2009 рр. У статті обґрунтовано висновок щодо державної політики в напрямі екологічно зрівноваженого розвитку. В статті подано статистичну інформацію, що більш повно розкриває тему дослідження. Запропоновано рекомендації щодо розробки стратегії сталого розвитку країни.

The results of monitoring the international ratings of Ukraine on the main economic indexes are presented. The sustainable economic development for the period from 2001 to 2009 was analyzed. The article substantiated the conclusion of the state policy towards environmentally balanced development. The work presented statistical information that reveals more fully the subject of the research. Proposed recommendations for a strategy of the sustainable development.

Ключові слова: сталий (стабільний) розвиток, індекс зростання конкурентоспроможності, індекс глобальної конкурентоспроможності, Світовий економічний форум, індекс економічної свободи у світі.

Вступ. Стрімкий розвиток технічного прогресу породив у суспільства відчуття незалежності від природи, стимулював до прогресивної діяльності. Як наслідок, нині ми маємо глобальні зміни в екосистемі, що можуть стати загрозою для людського існування. В таких умовах надзвичайно актуальним стає питання забезпечення сталого (стабільного) розвитку суспільства.

В останні десятиліття в більшості країн світу спостерігається стрімкий розвиток напряму з екологізацією економіки. На фоні значних темпів зростання економіки почалася стабілізація споживання природної сировини, скоротилося забруднення атмосферного повітря, важливу роль посіли сучасні природоохоронні технології.

З точки зору нової еколого-економічної парадигми, Україна ще не має достатнього досвіду, який допоміг би здійснити технологічний прорив і вийти на міжнародний ринок конкурентоспроможним учасником. Однією з головних причин цього є недостатньо глибоке наукове обґрунтування нагальності дослідження екологічного імперативу як частини інноваційної моделі розвитку національної економіки.

Проблематиці екологічно зрівноваженого розвитку України присвячено численні праці таких вітчизняних вчених, як А. Філіпенка, Л. Корнійчука, О. Васирина, О. Могильного та М. Руденка. В дослідженнях Б. Данилишина та О. Веклича вперше було подано результати моніторингу коливань позиції України серед країн світу в міжнародних рейтингах досягнення екологічної, економічної та соціальної сталості. Проте ця проблематика потребує поглибленого вивчення, а саме проведення пофакторного аналізу для виявлення впливу окремих чинників на результати стабільного розвитку України. Науково-теоретична та практична значимість зазначених проблем обумовила вибір теми, актуальність і цільову спрямованість дослідження.

Постановка завдання. Метою дослідження є вдосконалення існуючої стратегії сталого розвитку України. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- провести поглиблений аналіз коливань позиції України серед країн світу в рейтингах економічної сталості;
- виявити чинники, що впливають на результати цих коливань;
- розробити рекомендації щодо покращення стратегії сталого розвитку.

Методологія. Методологічну та теоретичну основу дослідження становлять фундаментальні положення економічної теорії та макроекономіки, праці вітчизняних і зарубіжних учених з питань екологічно зрівноваженого розвитку економіки. В роботі використано методи пофакторного аналізу, синтезу, порівняння та узагальнення.

Результати дослідження. Вагомий внесок у розвиток економічної теорії сталого розвитку зробив американський економіст Г. Дейлі [1] у своїй праці "Поza зростанням" (1996 р.). За словами вченого, "сталій розвиток – це розвиток без зростання масштабу економіки понад якийсь розмір, що перебуває в межах підтримуючої спроможності довкілля". Він критикує неокласичну теорію в тому аспекті, що розбудова економіки на основі економічного зростання призведе до глобальної катастрофи.

Сталого розвитку економіки можна досягти лише за гармонійної діяльності людини відповідно до

законів живої природи. Г. Дейлі в основу своєї концепції поклав фізичні параметри, такі як закони термодинаміки, обмеженість ресурсів і т. д. Зростання повинно мати межі економічності та бути якісним покращенням процесу переробки ресурсів, удосконаленням технології. Таким чином, можна зробити висновок, що сталий розвиток – це розвиток без зростання. Його метою є достатнє, а не максимальне, багатство на душу населення [4].

Для прийняття ефективних управлінських рішень щодо впровадження стратегії сталого розвитку важливе значення мають міжнародні оцінки, які показують відповідність діяльності держави певним принципам і показникам. Такі оцінки визначаються за допомогою системи індикаторів, що якісно та кількісно характеризують процес переходу держави до екологічно зрівноваженого розвитку. Кожний індекс є середньозваженим показником, що розраховується на основі системи індикаторів. Міжнародні рейтинги є зручним інструментом для визначення місця країни у світовій системі координат.

За допомогою світових досліджень можна подати та проаналізувати становище України в аспекті економічної, екологічної та соціальної сталості [2]. Аналітичне узагальнення матеріалів міжнародних рейтингів дасть можливість побачити ситуацію, що склалася під впливом соціально-економічних та еколого-природних чинників.

Одними з вагомих економічних показників є індекс зростання конкурентоспроможності (GCI – the Growth Competitiveness Index), а з 2006 р. – індекс глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index). Глобальна оцінка конкурентоспроможності дає можливість проаналізувати перспективу економічного розвитку (на 5–8 років). Зміну українських позицій на світовому ринку за 2001–2009 рр. відображено в таблиці 1.

Таблиця 1. Рейтинг України за індексом конкурентоспроможності економіки (оцінка Світового економічного форуму)

Рік	Місце в міжнародному рейтингу за індексом зростання конкурентоспроможності	Місце в міжнародному рейтингу за індексом глобальної конкурентоспроможності
2001	69-те місце серед 75 країн	-
2002	77-ме місце серед 80 країн	-
2003	84-те місце серед 102 країн	-
2004	86-те місце серед 104 країн	-
2005	84-те місце серед 117 країн	-
2006	-	78-ме місце серед 125 країн
2007	-	73-тє місце серед 131 країн
2008	-	72-ге місце серед 134 країн
2009	-	82-ге місце серед 133 країн

Репрезентація та висвітлення загальної проблематики України в міжнародних рейтингах сталого розвитку варті поглибленого аналізу. Огляд складових компонентів індексу глобальної конкурентоспроможності дасть змогу визначити основні фактори, які негативно впливають на рейтинг країни. У звіті Світового економічного форуму за 2009–2010 рр. було виділено 15 таких факторів. Ці дослідження були проведені на основі опитувань, у ході яких респонденти повинні були вибрати із 15 факторів 5 найбільш проблематичних і дати їм оцінку від 1 (сильний вплив) до 5 балів (див. рис. 1).

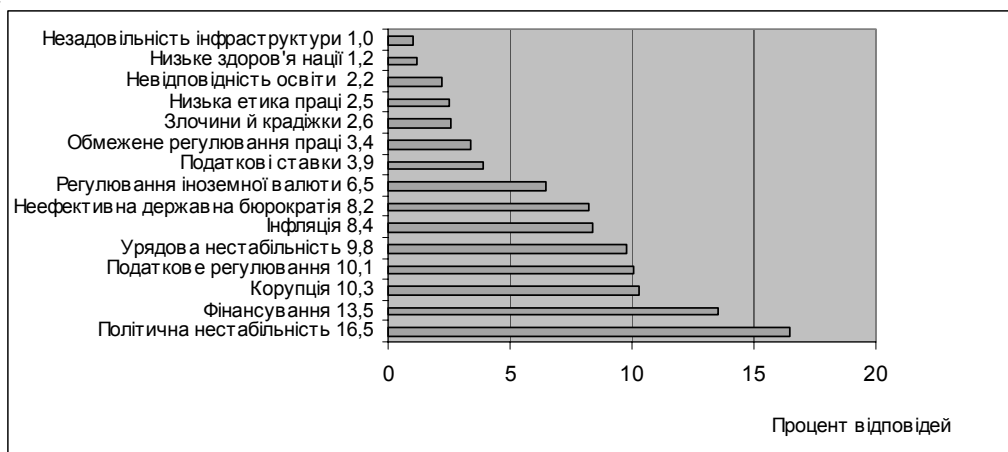

Рис. 1. Фактори, що гальмують сталий розвиток України (оцінка Світового економічного форуму)

З рис. 1 видно, що більшість позицій займають фактори політичного характеру, такі як: політична

нестабільність (16,5 %), корупція (10,3 %), урядова нестабільність (9,8 %), неефективна державна бюрократія (8,2 %). Ця група чинників отримала найбільший відсоток відповідей респондентів. Це свідчить про короткозорість політики сталого розвитку. До другої групи факторів можна віднести податкове регулювання (10,1 %) та податкові ставки (3,9 %). Зокрема, чинна податкова система є досить незбалансованою, оскільки значно збільшує вартість праці (робочої сили) серед інших економічних факторів – в Україні соціальні податки на фонд заробітної плати сягають 40 % від розміру зарплати. Значно впливають на рейтинг сталого розвитку України соціальні фактори, основні з них – злочини та крадіжки (2,6 %), низька етика праці (2,5 %), невідповідність освіти (2,2 %), низьке здоров'я нації (1,2 %). Таким чином, маємо низку взаємозалежних факторів, що перебувають у кореляційному зв'язку з політикою нашої держави.

Кожний фактор можна охарактеризувати з точки зору негативного впливу на рейтинг сталого розвитку України. Загострення цієї проблеми призвело до формування потреби в політиці, яка органічно поєднає прагнення політичної та економічної свободи, соціальної справедливості та екологічної безпеки. Стратегічним завданням нової влади має стати формування екологічно-соціальної ринкової економіки, спрямованої на забезпечення добробуту всіх членів суспільства при дотриманні балансу економічних, екологічних і соціальних чинників [3].

Державна політика щодо сталого розвитку повинна базуватися на таких основних принципах, які забезпечують:

- збалансованість розвитку українського суспільства – паритетність економічного, соціального та екологічного складників, визнання неможливості тривалого поступального розвитку суспільства в умовах деградації природного середовища;
- екологічно та техногенно безпечні умови життєдіяльності населення;
- утвердження гуманізму, демократії та загальнолюдських цінностей;
- еколого-економічну збалансованість розвитку окремих регіонів та її узгодження із загальнонаціональними потребами.

Другим економічним показником сталого розвитку є індекс економічної свободи у світі (Index of Economic Freedom). Це агрегований рейтинг, що синтезує десять категорій показників торговельної, монетарної, податкової політики, стану ринку фінансових послуг, цінового регулювання та стабільності, втручання уряду в економіку, захищеності прав власності, наявності “чорного ринку” тощо. Індекс економічної свободи був розроблений дослідницьким центром “The Heritage Foundation”. Результати досліджень наведено у табл. 2.

Таблиця 2. Місце України в міжнародному рейтингу за індексом економічної свободи у світі

Рік	Місце в міжнародному рейтингу
1995	95-те й серед 101 країни
2000	129-те й серед 159 країн
2001	137-ме й серед 155 країн
2002	133-те й серед 155 країн
2003	138-ме й серед 150 країн
2004	114-те й серед 152 країн
2005	101-ше й серед 154 країн
2006	110-те й серед 156 країн
2007	135-те й серед 157 країн
2008	133-те й серед 157 країн

Виходячи з даних про рейтинг України за індексом економічної свободи, можна говорити про загалом низький рівень розвитку за цим показником. Динаміка протягом всього періоду (1995–2008 рр.) свідчить про високі темпи лібералізації економіки. Примітно, що в 2005 р. країна досягла відносно високих результатів, коли опинилася на 101-му місці серед 154 країн. З табл. 2 можна прослідкувати й різке падіння індексу економічної свободи в 2007 р. Саме тоді Україна втратила 25 позицій, опустившись із 110-ї сходинки рейтингу на 135-ту. Фактично, це повернення економічного розвитку до рівня 2001 року [2].

Висновки. За результатами всебічного аналізу позиціонування України на ієрархічних сходинках міжнародних рейтингів досягнення економічної сталості можна зробити висновок про досить низький рівень докладених нацією зусиль для власного економічного прогресу. При огляді складових компонентів індексу глобальної конкурентоспроможності було виявлено фактори, які негативно впливають на рейтинг країни за індексом конкурентоспроможності економіки. До основних чинників можна віднести: політичну нестабільність (16,5 %), корупцію (10,3 %), урядову нестабільність (9,8 %), неефективну державну бюрократію (8,2 %). Вирішення цієї проблеми вимагає нагальної та виваженої трансформації вітчизняної економічної політики, що відповідає економічним критеріям сталого розвитку.

Стратегічною метою сталого розвитку України є досягнення збалансованості природного середовища та суспільства, забезпечення національної безпеки держави. Таким чином, стратегія стабільного розвитку

економіки України вимагає нетрадиційного бачення проблеми та її оцінки з позицій гуманізму та природних наук.

Результати дослідження та проведений моніторинг коливань позиції України в міжнародних рейтингах сталого розвитку є основою для подальшого поглибленого вивчення теорії еколого-економічної діяльності держави, вдосконалення концептуальних положень і заходів стратегії сталого розвитку України.

Література:

1. Дейлі Г. Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку / Г. Дейлі; пер. с англ. Ін-т сталого розвитку. – К.: Інтелсфера. – 2002. – 234 с.
2. Данилишин Б. Україна в міжнародних рейтингах сталого розвитку / Б. Данилишин, О. Веклич // Економіка України. – 2008. – № 7. – С. 13–23.
3. Данилишин Б. Науково-інноваційне забезпечення сталого економічного розвитку України / Б. Данилишин, В. Чижова // Там само. – 2004. – № 3. – С. 4–11.
4. Корнійчук Л. Економічне зростання і сталий розвиток / Л. Корнійчук // Там само. – 2008. – № 4. – С. 82–90.
5. Blanke J. The Global Competitiveness Report [Електронний ресурс] / J. Blanke ets. – URL: <http://www.weforum.org/documents/GCR09/index.html>.
6. Gwartney J. Economic Freedom of the World. 2009 Annual Report [Електронний ресурс] / J. Gwartney ets. – URL: <http://www.cato.org/pubs/efw/efw2009/efw2009-4.pdf>.